

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی یزد

اتاق مشترک بازرگانی ایران و افغانستان

تجارت با افغانستان در شرایط بحران و پسا جنگ

تحلیل وضعیت، فرصت‌ها و مسیر پیش‌رو

اردیبهشت ماه ۱۴۰۵

سرفصل مطالب

مروری بر همکاری‌های اقتصادی ایران با افغانستان در سالیان گذشته

تبعات ناشی از تنش‌های ژئوپلتیک فعلی بر زنجیره‌های اقتصادی
و رقابت پذیری کسب و کارهای ایرانی در افغانستان

فرصت‌هایی برای عبور از بحران

چالش‌های عملیاتی و ملاحظات حقوقی

مروری بر همکاری‌های اقتصادی ایران با افغانستان در سالیان گذشته

جایگاه هژمونیک ایران در بازار افغانستان تا پیش از جنگ

آمارها نشان می‌دهند که تا پیش از آغاز جنگ خاورمیانه، تجارت بین ایران و افغانستان علی‌رغم فراز و فرودها در مسیر رشد قرار داشته است. به استناد آمار رسمی کشور افغانستان کل حجم تجارت خارجی این کشور در سال ۲۰۲۵ حدود ۱۳.۹۳ میلیارد دلار برآورد شده که از این میزان، بیش از ۱۲.۱۲ میلیارد دلار مربوط به واردات بوده است. سهم ایران از واردات افغانستان بیش از ۳.۱۴ تا ۳.۴۵ میلیارد دلار بوده که ایران را به بزرگترین شریک تجاری کابل تبدیل کرده و سهمی ۳۵ درصدی از کل بازار این کشور را برای کالاهای ایرانی به ارمغان آورده است.

البته آمارهای گمرکی ایران، حجم تجارت رسمی بین دو کشور را حدود ۲.۶ میلیارد دلار برآورد می‌کند که سهم واردات از افغانستان حدود ۶۵ میلیون دلار بوده است. علاوه بر بخش غیررسمی تجارت بین دو کشور که در این آمارها لحاظ نشده، به واسطه‌ی کم‌اظهاری معمول در ارزش صادراتی، به نظر می‌رسد که آمارهای افغانستان به واقعیت نزدیک‌تر باشد.

حجم صادرات ایران به افغانستان در طی سالیان گذشته به تفکیک استان ها

استان	۲۰۲۰	۲۰۲۱	۲۰۲۲	۲۰۲۳	۲۰۲۴	۲۰۲۵
جمع کل	۱,۸۱۵,۱۱۲,۹۹۷	۱,۸۰۰,۲۱۹,۴۲۳	۱,۶۴۰,۰۳۳,۱۸۰	۱,۷۶۲,۰۵۱,۶۴۱	۲,۳۰۷,۹۹۲,۰۶۷	۲,۵۷۳,۵۹۶,۵۳۷
خراسان رضوی	۷۷۰,۸۴۳,۱۰۴	۵۹۰,۳۴۱,۳۵۵	۴۶۲,۷۷۰,۶۲۸	۶۰۹,۴۶۵,۷۰۷	۷۶۵,۸۱۹,۸۴۰	۸۴۶,۴۵۸,۳۴۷
خراسان جنوبی	۸۵,۴۱۵,۳۲۸	۸۵,۹۴۴,۰۳۹	۹۳,۵۸۷,۶۴۷	۱۴۸,۷۱۰,۳۸۵	۲۴۱,۲۰۲,۱۷۰	۴۹۷,۶۵۷,۰۵۰
مرکزی	۱۵۷,۲۹۶,۲۹۵	۲۰۶,۹۶۳,۲۱۰	۲۵۶,۲۱۶,۰۵۱	۲۵۴,۹۵۳,۶۵۹	۳۴۷,۴۶۲,۸۴۱	۳۱۲,۵۴۵,۷۳۰
اصفهان	۱۴۵,۵۸۲,۸۷۲	۱۴۰,۰۱۷,۰۴۵	۸۳,۴۶۲,۲۶۷	۱۱۷,۵۹۸,۰۸۷	۱۳۰,۶۳۳,۶۴۷	۱۵۶,۴۵۸,۹۴۹
خوزستان	۲۹,۶۶۷,۱۹۱	۵۷,۷۱۶,۷۶۵	۶۹,۷۸۴,۳۱۳	۹۳,۳۴۶,۳۹۹	۱۵۹,۷۳۲,۹۵۶	۱۰۲,۶۲۵,۱۸۵
آذربایجان شرقی	۷۷,۷۶۸,۱۶۲	۱۳۰,۲۱۲,۴۰۶	۵۴,۱۲۵,۱۹۱	۴۵,۴۳۶,۲۵۷	۵۲,۹۰۶,۵۲۴	۸۴,۸۳۲,۸۲۸
تهران	۸۲,۴۷۹,۰۶۵	۷۸,۴۷۹,۶۳۳	۹۴,۹۹۵,۵۱۵	۱۰۲,۶۳۱,۹۵۴	۱۱۰,۲۸۶,۰۳۰	۸۲,۹۶۶,۸۵۱
قزوین	۳۴,۹۴۳,۷۴۳	۳۸,۷۶۴,۲۱۴	۵۱,۱۶۷,۴۲۹	۳۴,۲۳۵,۶۹۷	۴۶,۵۲۵,۴۷۷	۶۳,۸۹۰,۴۹۲
یزد	۴۴,۳۷۱,۹۸۵	۶۳,۷۲۲,۰۹۹	۵۴,۱۱۵,۴۹۸	۴۱,۹۷۶,۸۴۱	۶۰,۴۷۷,۰۲۷	۵۸,۴۴۷,۳۵۹
کرمان	۱۷,۹۰۴,۳۲۲	۲۹,۶۹۴,۸۵۳	۱۹,۷۸۷,۸۵۲	۴۶,۰۶۹,۲۵۹	۴۱,۵۷۵,۷۰۲	۵۴,۳۳۲,۰۶۹

برترین کالاهای صادراتی ایران به افغانستان در سالیان گذشته

کد کالا	شرح کالا	۲۰۲۰	۲۰۲۱	۲۰۲۲	۲۰۲۳	۲۰۲۴	۲۰۲۵
جمع کل	-	۱,۸۱۵,۱۱۲,۹۹۷	۱,۸۰۰,۲۱۹,۴۲۳	۱,۶۴۰,۰۳۳,۱۸۰	۱,۷۶۲,۰۵۱,۶۴۱	۲,۳۰۷,۹۹۲,۰۶۷	۲,۵۷۳,۵۹۶,۵۳۷
۷۲۰۶	آهن و فولاد غیرآلیاژی به صورت شمش یا سایر اشکال اولیه (به استثنای آهن مشمول ردیف ۷۲۰۳)	۴,۳۴۱,۴۱۵	۹۹۵,۶۰۱	-	۵۵,۶۳۸,۱۹۶	۱۸۰,۱۵۲,۹۵۱	۲۸۵,۹۸۸,۰۱۵
۲۷۱۰	روغن های نفتی و روغن های حاصل از کانی های قیردار، غیرخام؛ فرآورده های مشمول جای دیگر طبقه بندی نشده، حاوی ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر از روغن های نفتی یا روغن های حاصل از کانی های قیردار، مشروط بر اینکه این روغن ها جزء اصلی تشکیل دهنده این فرآورده ها باشند؛ روغن های مستعمل	-	۳۳۰,۶۵۳,۹۰۶	۳۴۶,۰۳۹,۱۷۸	۲۲۲,۴۴۵,۶۵۸	۳۲۴,۱۳۰,۶۸۶	۲۴۵,۱۸۵,۷۵۴
۲۷۱۱	گازهای نفتی و سایر هیدروکربورهای گازی	-	۷۰,۶۶۱,۱۳۲	۶۷,۷۸۴,۴۲۴	۱۴۵,۴۵۰,۳۳۶	۲۵۷,۸۷۰,۳۴۳	۲۲۸,۴۳۸,۴۵۳
۳۹۰۱	پلیمرهای اتیلن، به اشکال ابتدایی	۲۵,۳۱۴,۳۷۴	۱۵,۶۴۵,۱۵۴	۵۰,۳۷۵,۱۸۴	۷۴,۷۵۶,۹۵۲	۹۸,۷۴۴,۰۵۶	۱۲۲,۵۹۱,۰۴۶
۲۹۰۲	هیدروکربن های حلقوی	۲۰,۲۳۰,۵۵۴	۴۰,۷۶۷,۴۶۲	۸۳,۵۶۰,۸۷۴	۶۶,۳۸۲,۲۰۹	۳۵,۲۰۳,۳۸۵	۸۶,۶۳۳,۰۰۶
۷۲۰۸	آهن یا فولاد غیرممزوج؛ محصولات تخت نورد شده به عرض ۶۰۰ میلی متر یا بیشتر، گرم نورد شده، بدون روکش، آبکاری یا پوشش	۲۳,۲۶۵,۹۶۸	۳۱,۰۵۲,۶۵۲	۸,۹۹۷,۶۰۰	۲۷,۰۸۵,۱۳۰	۴۶,۲۲۷,۴۴۵	۷۷,۳۴۰,۷۸۵
۲۵۲۳	سیمان پرتلند، سیمان آلومینیوم (سیمان فوندو)، سیمان سرباره، سیمان سوپرسولفات و سایر سیمان های هیدرولیک مشابه، رنگ شده یا رنگ نشده، یا به صورت کلینکر	۵۵,۰۳۸,۸۸۷	۲۸,۷۱۸,۹۵۸	۲۱,۵۱۵,۶۱۸	۳۴,۸۰۱,۶۵۳	۴۰,۷۸۸,۰۲۲	۷۶,۰۱۰,۲۵۵

برترین کالاهای صادراتی استان یزد به افغانستان در سالیان گذشته

کد کالا	شرح کالا	۲۰۲۵ ↕	۲۰۲۴	۲۰۲۳	۲۰۲۲	۲۰۲۱	۲۰۲۰
جمع کل	-	۵۸,۴۴۷,۳۵۹	۶۰,۴۷۷,۰۲۷	۴۱,۹۷۶,۸۴۱	۵۴,۱۱۵,۴۹۸	۶۳,۷۲۲,۰۹۹	۴۴,۳۷۱,۹۸۵
۲۷۱۰	روغن های نفتی و روغن های حاصل از کانی های قیردار، غیرخام؛ فرآورده های مشمول جای دیگر طبقه بندی نشده، حاوی ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر از روغن های نفتی یا روغن های حاصل از کانی های قیردار، مشروط بر اینکه این روغن ها جزء اصلی تشکیل دهنده این فرآورده ها باشند؛ روغن های مستعمل	۲۳,۰۰۱,۶۵۸	۳۰,۴۶۶,۰۵۹	۲۱,۹۴۸,۲۳۲	۱۸,۷۴۶,۰۴۵	۱۳,۱۵۰,۸۷۲	-
۶۹۰۷	سنگفرش و کفیوش، کاشی شومینه یا دیوار از سرامیک؛ مکعب های موزاییکی سرامیکی و همانند آنها، اعم از اینکه دارای پشتوانه باشند یا خیر؛ سرامیک های تکمیلی	۲۱,۸۹۲,۳۱۵	۱۵,۱۳۱,۹۴۰	۸,۱۵۰,۹۴۴	۴,۸۰۱,۹۱۴	۶,۲۸۰,۷۶۸	۹,۵۹۴,۴۰۰
۷۰۱۳	ظروف و مصنوعات شیشه ای از انواعی که برای روی میز، آشپزخانه، دستشویی، اداره، تزئینات داخلی یا مصارف مشابه به کار می روند (غیر از آنهایی که در ردیف ۷۰۱۰ یا ۷۰۱۸ طبقه بندی می شوند)	۲,۱۶۳,۰۹۱	۲,۵۰۸,۷۷۵	۱,۶۲۰,۴۳۳	۱,۸۳۶,۹۹۷	۹۶۶,۴۸۸	۱,۴۱۱,۸۰۷
۵۷۰۵	قالی و سایر کفیوش های نسجی؛ ذکر نشده در جای دیگر در فصل ۵۷، چه ساخته شده و چه نشده	۱,۹۹۵,۲۳۸	۱,۲۳۹,۴۲۴	۱,۱۸۰,۶۵۹	۷۹۸,۲۶۳	۲۴۴,۵۳۵	۲۵۲,۹۰۱
۴۰۱۱	تایرهای بادی نو، از لاستیک	۱,۵۰۷,۶۲۴	۱,۱۱۱,۱۲۰	۱,۲۷۲,۷۰۰	۱,۲۴۴,۱۶۱	۷۸۱,۲۹۵	۲۰۸,۷۵۴
۷۲۰۸	آهن یا فولاد غیرمزوج؛ محصولات تخت نورد شده به عرض ۶۰۰ میلی متر یا بیشتر، گرم نورد شده، بدون روکش، آبکاری یا پوشش	۱,۲۸۴,۹۴۳	-	-	-	-	-
۲۷۰۷	روغن ها و سایر محصولات حاصل از تقطیر قیر زغال سنگ با درجه حرارت بالا؛ محصولات مشابه که در آن وزن ترکیبات آروماتیک از وزن ترکیبات غیرآروماتیک بیشتر باشد	۱,۲۲۴,۳۹۱	۱۷۹,۵۲۵	۳,۲۰۷,۲۱۲	۲۱,۴۴۲,۱۵۵	۲۱,۷۰۸,۹۳۰	-
۲۷۱۱	گازهای نفتی و سایر هیدروکربورهای گازی	۱,۰۲۳,۱۱۲	-	-	-	-	-

شاخص های مهم اقلام صادراتی استان یزد به افغانستان

کد کالا	شرح کالا	ارزش (دلار)	سهم (درصد)	نرخ محاسبه (ریال)	تراز تجاری (دلار)	وزن خالص (کیلوگرم)	ارزش هر تن (دلار)	رشد ارزش (دوساله، درصد)	رشد ارزش (پنج ساله، درصد)
۲۷۱۰	روغن های نفتی و روغن های حاصل از کانی های قیردار، غیرخام؛ فرآورده های مشمول جای دیگر طبقه بندی نشده، حاوی ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر از روغن های نفتی یا روغن های حاصل از کانی های قیردار، مشروط بر اینکه این روغن ها جزء اصلی تشکیل دهنده این فرآورده ها باشند؛ روغن های مستعمل	۲۳,۰۰۱,۶۵۸	۳۹.۳۵	۶۷۶,۶۷۶	۲۳,۰۰۱,۶۵۸	۵۴,۶۱۹,۶۵۸	۴۲۱	▼ ۲۴.۵	▲ ۱۷.۴
۶۹۰۷	سنگفرش و کفپوش، کاشی شومینه یا دیوار از سرامیک؛ مکعب های موزاییکی سرامیکی و همانند آنها، اعم از اینکه دارای پشتوانه باشند یا خیر؛ سرامیک های تکمیلی	۲۱,۸۹۲,۳۱۵	۳۷.۴۶	۶۹۵,۲۴۰	۲۱,۸۹۲,۳۱۵	۱۹۸,۹۵۱,۲۱۳	۱۱۰	▲ ۴۴.۶۸	▲ ۴۳.۹۸
۷۰۱۳	ظروف و مصنوعات شیشه ای از انواعی که برای روی میز، آشپزخانه، دستشویی، اداره، تزئینات داخلی یا مصارف مشابه به کار می روند (غیر از آنهایی که در ردیف ۷۰۱۰ یا ۷۰۱۸ طبقه بندی می شوند)	۲,۱۶۳,۰۹۱	۳.۷	۶۹۱,۷۶۴	۲,۱۶۳,۰۹۱	۵,۲۷۲,۵۱۷	۴۱۰	▼ ۱۳.۷۸	▲ ۲۱.۲
۵۷۰۵	قالی و سایر کفپوش های نسجی؛ ذکر نشده در جای دیگر در فصل ۵۷، چه ساخته شده و چه نشده	۱,۹۹۵,۲۳۸	۳.۴۱	۶۹۸,۲۵۵	۱,۹۹۵,۲۳۸	۶۱۱,۸۸۰	۳,۲۶۱	▲ ۶۰.۹۸	▲ ۵۹.۰۲
۴۰۱۱	تایرهای بادی نو، از لاستیک	۱,۵۰۷,۶۲۴	۲.۵۸	۶۹۰,۸۵۲	۱,۵۰۷,۶۲۴	۶۷۴,۱۴۵	۲,۲۳۶	▲ ۳۵.۶۹	▲ ۱۲.۷۷

انستیتو ملی تحقیقات اقتصادی

تبعات ناشی از تنش‌های ژئوپلیتیک فعلی بر زنجیره‌های اقتصادی و رقابت پذیری کسب‌وکارهای ایرانی در افغانستان

ممنوعیت‌های صادراتی

پس از شروع جنگ تحمیلی امریکا و اسرائیل به کشور با توجه به حملات کشورهای مهاجم به زیرساخت‌های صنعتی و اقتصادی، همچنین با توجه وضعیت بازار داخلی و لزوم حفاظت بازار داخلی از احساس کمبود، شورای عالی امنیت ملی مصوباتی را در جهت اعلام ممنوعیت صادرات برخی کالاها اعلام نمود.

ریشه حقوقی بخشنامه‌ها: شرایط اضطراری و اقتصاد مقاومتی

بر اساس اسناد ابلاغ شده، محدودیت‌های جدید بر پایه «بند ۱۵ الحاقیه شماره سه بسته مقاوم سازی اقتصاد ملی و دفاع غیرنظامی در شرایط اضطراری» تدوین شده است. هدف اصلی این مصوبه شورای عالی امنیت ملی، تامین نیاز بازار داخل و مدیریت دقیق صادرات مواد خام و محصولات استراتژیک در شرایط حساس کنونی کشور است.

ممنوعیت‌های صادراتی محصولات پتروشیمی و پلیمری (شیمیایی)

دولت با هدف جلوگیری از خام‌فروشی و تنظیم بازار داخلی، محدودیت‌های سختی را برای دو گروه اصلی وضع کرده است:

1. صادرات کلیه کد تعرفه‌های محصولات پتروشیمی مندرج در فهرست پیوست شماره ۱۰۸/۱۰۸۵۴۱-۱ صپ در تاریخ 6 آبان ۱۴۰۴ شرکت ملی صنایع پتروشیمی تا اطلاع ثانوی ممنوع است. ضمناً لازم به ذکر است کالاهای احتمالی دارای مازاد و شرکت‌های مجاز به صادرات با تایید شرکت ملی صنایع پتروشیمی و این دفتر به گمرک ایران اعلام خواهد شد.

۲. صادرات کلیه کد تعرفه‌های محصولات پتروشیمی تولیدی صنایع پایین‌دستی مندرج در فهرست پیوستنامه شماره ۶۸۰۹۴۷۴ در تاریخ 25 آذر ۱۴۰۴ دفتر صنایع شیمیایی و پلیمری وزارت متبوع تا اطلاع ثانوی ممنوع است. ضمناً لازم به ذکر است کالاهای احتمالی دارای مازاد و شرکت‌های مجاز به صادرات با تایید دفتر صنایع شیمیایی و پلیمری وزارت متبوع و این دفتر به گمرک ایران اعلام خواهد شد.

تحلیل دقیق کدهای تعرفه (HS Code) ممنوعه در بخش کامپاند و مواد شیمیایی

در بخشنامه جدید، ۵ گروه کالایی خاص با ذکر کد تعرفه، صراحتاً ممنوع صادرات شده‌اند: اسید سولفونیک (LABSA) با کد تعرفه ۳۴۰۲۳۱۱۰. این ماده یکی از اصلی‌ترین مواد اولیه در تولید شوینده‌هاست. حفظ آن در داخل برای جلوگیری از التهاب در بازار مواد شوینده ضروری تشخیص داده شده است.

کامپاند پلی اتیلن: شامل کدهای تعرفه ۳۹۰۱۱۰۶۱، ۳۹۰۱۱۰۶۹، ۳۹۰۱۲۰۵۱، ۳۹۰۱۲۰۵۹. کامپاندها ترکیباتی از پلیمرها و افزودنی‌ها هستند که کاربرد وسیعی در صنایع لوله‌سازی، کابلسازی و پلاستیک دارند. کامپاند پلی پروپیلن: با کدهای تعرفه ۳۹۰۲۱۰۹۱ و ۳۹۰۲۳۰۹۱. پرمصرف در صنایع قطعه‌سازی خودرو و لوازم خانگی.

کامپاند پلی وینیل کلراید (PVC) شامل کدهای تعرفه ۳۹۰۴۲۱۰۰ (نرم نشده) و ۳۹۰۴۲۲۰۰ (نرم شده). پریفرم (PET) با کد تعرفه ۳۹۲۳۳۰۱۰. پریفرم‌ها همان مواد اولیه تولید بطری‌های پلاستیکی (نوشابه، آب معدنی و...) هستند.

ممنوعیت صادراتی فصول ۱ تا ۲۴ (صنایع غذایی) و لیست استثنائات طلایی

در سیستم هماهنگ گمرکی، فصول ۱ تا ۲۴ به حیوانات زنده، محصولات حیوانی، گیاهی، و صنایع غذایی، آشامیدنی‌ها و تنباکو اختصاص دارد. بخشنامه جدید ضمن تاکید بر تداوم ممنوعیت صادرات کالاهای این فصول (جهت تامین امنیت غذایی کشور)، یک لیست استثنائات (کالاهای مجاز به صادرات) را منتشر کرده است.

جدول ارزش دلاری ممنوعیت‌های صادراتی و مستثنیات قانونی

شرح	ارزش دلاری
قسمت 1	51,747,957
قسمت 2	38,303,495
قسمت 3	12,516,276
قسمت 4	47,658,529
قسمت 5	425,271,469
قسمت 6	37,237,041
قسمت 7	245,854,180
قسمت 15	110,189,970
ممنوع الصادرات	968,778,917
مستثنیات	730,637,477
مجموع صادرات فصول دارای ممنوعیت	1,699,416,394
کل صادرات ایران به افغانستان در 10 ماهه نخست 1404	2,086,560,420

مشروح جدول ارزش دلاری ممنوعیت‌های صادراتی و مستثنیات قانونی

120,202,329	صادرات 10 ماهه محصولات نباتی در سال 1404	13,110,616	صادرات 10 ماهه روغن‌های حیوانی در سال 1404
81,898,834	استثنا از ممنوعیت‌های صادراتی	594,340	استثنا از ممنوعیت‌های صادراتی
38,303,495	کاهش صادرات در این بخش	12,516,276	کاهش صادرات این بخش
496,167,106	صادرات 10 ماهه محصولات معدنی در سال 1404	128,346,907	صادرات 10 ماهه محصولات صنایع غذایی در سال 1404
70,895,637	استثنا از ممنوعیت‌های صادراتی	80,688,378	استثنا از ممنوعیت‌های صادراتی
425,271,469	کاهش صادرات این بخش	47,658,529	کاهش صادرات این بخش

مشروح جدول ارزش دلاری ممنوعیت‌های صادراتی و مستثنیات قانونی

245,854,180	صادرات 10 ماهه مواد پلاستیکی در سال 1404	496,167,106	صادرات 10 ماهه محصولات معدنی در سال 1404
0	در این فصول هیچ گونه استثنایی وجود ندارد	70,895,637	استثنا از ممنوعیت‌های صادراتی
245,854,180	کاهش صادرات این بخش	425,271,469	کاهش صادرات این بخش
468,208,135	صادرات 10 ماهه فلزات معمولی در سال 1404	134,364,830	صادرات 10 ماهه صنایع شیمیایی در سال 1404
358,018,165	استثنا از ممنوعیت‌های صادراتی	97,127,789	استثنا از ممنوعیت‌های صادراتی
110,189,970	کاهش صادرات این بخش	37,237,041	کاهش صادرات این بخش

تورم ساختاری، بحران نقدینگی و افت ارزش پول ملی

اقتصاد ایران در دوران پساجنگ درگیر یک رکود تورمی بی‌سابقه است. به دلیل کسری بودجه شدید دولت و استقراض از بانک مرکزی جهت تأمین هزینه‌های جاری و بازسازی، حجم نقدینگی با جهشی ۴۰.۴ درصدی همراه بوده است. این رشد نقدینگی بدون پشتوانه تولید، به همراه اختلال در زنجیره تأمین کالا، نرخ تورم رسمی در مناطق شهری را به ۶۹.۳ درصد و در مناطق روستایی را به بیش از ۸۶.۵ درصد افزایش داده است. قیمت حمل‌ونقل کالا بیش از ۶۷.۵ درصد و هزینه‌های نگهداری و تجهیزات بیش از ۷۲.۸ درصد رشد داشته‌اند که مستقیماً بر بهای تمام‌شده کالاهای صادراتی اثر می‌گذارند.

تورم ساختاری، بحران نقدینگی و افت ارزش پول ملی

در تئوری‌های کلاسیک تجارت بین‌الملل، کاهش ارزش پول ملی معمولاً به عنوان یک مزیت برای صادرکنندگان عمل می‌کند، زیرا کالاهای آن‌ها در بازارهای جهانی ارزان‌تر می‌شود. با این حال، در ساختار اقتصاد ایران که وابستگی عمیقی به واردات مواد اولیه، ماشین‌آلات و قطعات واسطه‌ای دارد، این کاهش ارزش به سرعت به افزایش هزینه‌های تولید ترجمه می‌شود. گزارش‌ها نشان می‌دهند که تحریم‌ها و افزایش نرخ ارز موجب شده است قیمت تمام‌شده محصولات ایرانی تا ۴۰ درصد افزایش یابد. هزینه‌های بازگشت ارز حاصل از صادرات نیز به دلیل قطع روابط بانکی، از طریق شبکه‌های صرافی غیررسمی انجام می‌شود که تا ۱۵ درصد به هزینه‌های صادرکننده می‌افزاید و عملاً مزیت رقابتی ناشی از کاهش ارزش پول ملی را خنثی می‌سازد.

تورم ساختاری، بحران نقدینگی و افت ارزش پول ملی

از سوی دیگر، یکی از پدیده‌های قابل توجه در تبادلات اقتصادی بین دو کشور، تقویت ارزش پول ملی افغانستان (افغانی) در برابر ارزهای خارجی، به ویژه در برابر ریال است. در اردیبهشت ۱۴۰۵، هر افغانی در بازار تهران با قیمتی معادل ۲,۴۰۰ تا ۲,۴۶۵ تومان معامله می‌شود. ارزش افغانی در یک بازه شش‌ماهه بیش از ۴۷ تا ۵۱ درصد در برابر پول ملی ایران رشد داشته است. از منظر اقتصاد خرد، این افزایش ارزش پول ملی افغانستان به معنای تقویت قدرت خرید شهروندان و بازرگانان افغان در بازارهای ایران است.

انژیدان ملی بیماری‌های عفونی و ایمنی

فرصت‌هایی برای گذر از بحران

اقتصاد تهاتری (Barter Trade) و کشت فراسرزمینی

از آن جا که هر دو کشور ایران و افغانستان تحت فشارهای سنگین اقتصادی به ویژه در حوزه دسترسی به شبکه‌ی بانکی بین‌المللی هستند و به نظر می‌رسد تحریم‌های کشورمان در حال تشدید شدن باشد، در عمل الگوهای سنتی پرداخت ارزی کارایی خود را از دست داده‌اند. در این راستا، بازرگانان دو کشور به سرعت در حال گذار به سمت «تجارت تهاتری» هستند. افغانستان که دارای منابع غنی معدنی و زمین‌های بکر کشاورزی است، می‌تواند به عنوان تأمین‌کننده مواد اولیه صنایع ایران عمل کند.

کشت قراردادی (Contract Farming)

بیش از ۵۰ درصد نیروی کار افغانستان در بخش کشاورزی فعال است. سرمایه‌گذاران ایرانی با انتقال دانش فنی، بذر و ماشین‌آلات کشاورزی (تراکتور) به افغانستان، محصولات نظیر پنبه، حبوبات و دانه‌های روغنی را که کشت آن‌ها در ایران نیازمند منابع آبی فراوان است، تولید و با محصولات صنعتی تهاتر می‌کنند. هم‌اکنون واردات پنبه از افغانستان به ایران آغاز شده است.

فرآوری مشترک معدنی

ایران و افغانستان در حال مذاکره برای ایجاد مراکز مشترک فرآوری مواد معدنی در مناطق مرزی هستند. افغانستان سنگ‌های معدنی خام نظیر روی، سرب، و زغال سنگ را فراهم می‌کند و تجهیزات مهندسی و تکنولوژی مثلاً در حوزه ذوب مواد معدنی از سوی ایران تأمین می‌گردد. این مبادلات تهاتری، صادرات افغانستان به ایران را که در گذشته ناچیز بود، به مرز ۱۰۰ میلیون دلار رسانده و توازن تجاری پایدارتری ایجاد کرده است. پاکستان نیز به دنبال راه‌اندازی مکانیزم‌های مشابه با کابل است، اما زیرساخت‌های مهندسی ایران دست برتر را در این رقابت فراهم می‌آورد.

محصولات دانش‌بنیان و فرآورده‌های با ارزش افزوده بالا

در حالی که صادرات مواد پتروشیمیایی خام ممنوع شده است، محصولات پیچیده پلیمری که دارای ارزش افزوده بالایی هستند همچنان راهگشا خواهند بود. شرکت‌های دانش‌بنیان ایرانی با تمرکز بر تولید محصولاتی نظیر «پلی‌یورتان» (Polyurethane) توانسته‌اند جایگاه خود را در ۲۰ کشور از جمله افغانستان تثبیت کنند. پلی‌یورتان که در صنایع عایق‌سازی، قطعات خودرو، لوازم خانگی و کفش کاربرد دارد، به عنوان یک محصول فناوری محور، حاشیه سود بالایی دارد که قابلیت جذب هزینه‌های تورمی حمل‌ونقل را داراست. توسعه صادرات این اقلام، جایگزینی هوشمندانه برای ممنوعیت‌های خام‌فروشی است.

صادرات خدمات فنی و مهندسی

با توجه به اینکه صادرات مهم‌ترین کالاهای صادراتی کشور به افغانستان به دلایل پیش گفته در حال افول است، کارآمدترین جایگزین برای جبران کاهش درآمدهای ارزی و حفظ/رشد بنگاه‌های بخش خصوصی، تمرکز بر صادرات خدمات فنی و مهندسی است. با توجه به سیاست جایگزینی واردات دولت امارت اسلامی افغانستان، این راهبرد می‌تواند زمینه‌ی ورود و دسترسی به بازار افغانستان حتی به صورت انحصاری را نیز فراهم آورد. از این روست که حتی قبل از رخ دادن شرایط جنگی فعلی، سازمان توسعه تجارت ایران هدف‌گذاری بلندپروازانه‌ای برای افزایش صادرات این خدمات به ۴.۵ میلیارد دلار تا پایان سال ۱۴۰۵ تعیین کرده بود. افغانستان که پس از دهه‌ها ویرانی در مسیر بازسازی قرار گرفته، به شدت نیازمند خدمات مهندسی در حوزه‌های راه‌سازی، مدیریت منابع آب، شهرسازی و انرژی است

چالش‌های عملیاتی و ملاحظات حقوقی

اردیبهشت ماه 1405

اتاق مشترک بازرگانی ایران و افغانستان

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی یزد

<https://zil.ink/iaccim>

از توجه شما سپاسگزاریم